

Føroyskur málføramunur sambært Schrøter og Sørensen

Faroese dialect differences as seen by Schrøter and Sørensen

Eivind Weyhe

Fróðskaparsetur Føroya, V.U. Hammershaimbsgøta 16, FO-100 Tórshavn.

Email: eivindw@setur.fo

Úrtak

Høvundurin viðger í greinini eina týðing hjá tí danska prestinum í Norðuroyggjum, Søren Sørensen, av einum kapitli í Matteusar evangelium til føroyskt. Tað danska Bibliufelagið hevði í 1823 útgivið týðingina hjá suðuroyarpresti J.H. Schrøter av Matteusi til føroyskt. Men av tí at Schrøter hevði brúkt sunnanmál í síni týðing, vildi Sørensen vísa Bibliufelagnum hvussu ein umseting kundi sætt út á norðanmáli, og sendi felagnum týðing sína í 1826. Í greinini verða týðingarnar hjá Sørensen og Schrøter samanbornar. Víst verður á at Sørensen mest sum bara umskrivar tekstin hjá Schrøter, ikki bara við at leggja málið nærri upp at norðanmáli, men eisini við at leggja týðingina nærri upp at donskum. Víst verður á at tekstirnir eru millum fyrstu royndirnar at skapa føroyskan prosatekst, men at týðararnir velja hvør sína málsligu leið.

Abstract

In this article the author deals with a translation into Faroese of a chapter of the Gospel according to St Matthew, made by the Danish pastor, Søren

Sørensen, incumbent in the Northern Isles of the Faroes. In 1823 the Danish Bible Society had published a Faroese translation of the whole of Matthew by J.H. Schrøter, pastor on Suðuroy, the most southerly island in the group. However, Schrøter had used a southern dialect in his translation, and Sørensen wanted to show the Bible Society what a translation into a northern type of Faroese would look like. He therefore sent the Society his rendering in 1826. In the article Sørensen's and Schrøter's translations are compared. It is shown that Sørensen does little more than amend Schrøter's text. However, he not only gives it a more northern flavour but also brings it into closer harmony with Danish. These texts are among the first attempts to write Faroese prose, although the two translators take different linguistic paths.

Inngangur

Eftirnøvnini í yvirkriftini sipa til teir báðar prestarnar J. H. Schrøter (1771-1851) og Søren Sørensen (1790-1864). Schrøter var prestur í Suðuroy 1797-1826 og Sørensen í Norðuroyggjum (við sæti á Viðareiði)

1817-31. Leikluturin hjá Schrøter í sambandi við føroyskt mál er væl kendur (sí Matras, 1973a; 1973b), so hann skulu vit ikki siga so nógv um her. Minni kent man tað vera at Sørensen hefur fingist við føroyskt mál, men eina ferð krossast teirra vegir á tí málsliga vígvøllinum, og tað var í sambandi við týðingina hjá Schrøter av Matteusi.

Í tíðarritinum *Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst*, sum tann danski filologurin Chr. Molbech ritstýrði, stóð í 1827 ein grein um týðingina hjá J. H. Schrøter av *Evangelium Sankta Matthæussa*, sum var komin á prent í 1823, og um føroyskan bygdamálsmun. Greinin er endurgivin í ljósprenti í útgávuni hjá Chr. Matras (1973a: 49-58). Hann ið skrivað hevði greinina, var Jens Møller professari, skrivari hjá Tí danska Bíbliufelagnum. Tað var hetta felag sum hevði givið Matteus-týðingina út, og frá útgávuarbeidinum kendi Møller handritið hjá Schrøter, soleiðis eisini „For-Erindring til danske Læsere“, sum Schrøter hevði sett fremst í handritið, men sum ikki kom við í útgávuna (formælið er prentað hjá Matras, 1973a: 19-21). Í hesum formæli greiðir Schrøter frá teimum báðum høvuðsmálførunum („Hoved Dialecter“) í Føroyum, sum hann nevnir „Noran Maali“ og „Sunnan Maali“, og tað venda vit aftur til seinri í hesi grein. Men eftir at bókin var komin út, hevði Jens Møller frætt frá norðuroyapresti Søren Sørensen um móttøkuna sum týðingin hjá Schrøter hevði fingið millum manna. Tí 3. juli í 1824 (árið eftir sum bókin kom út) hefur viðareiðisprestur skrivað honum bræv um hetta, og í greinini citerar Møller burtur úr hesum brævi. Frásøgnin er

væl kend, tí javnan hefur verið tikið til hana, og hon lýsir væl tvímælisstøðuna í einum landi við donskum sum háamáli og føroyskum sum lágamáli (um móttøkuna av Matteus-týðingini sí annars Matras 1973b: 13 f.). Prestur hefur fingið fólk, báði í Norðuroyggjum og í Eysturoynni, at lesa upp úr týðingini fyri sær, og væl at merkja fólk ið duga væl at lesa („en eller anden god Læser“). Men tað fell ongum lætt. Kortini vil hann ikki kollðøma týðingina soleiðis uttan nakað. Hann vísir á, sum rætt er, at hetta at hoyra Guds orð á føroyskum var so nýtt og óvanligt, at fólk dugdu ikki við tí – vit eiga heldur ikki at gloyma at bara tað at lesa upp úr einum føroyskum teksti og við stavseting ið tey ongantíð høvdu sætt fyrr, hefur ikki bara verið sum at siga tað. Men tað skilst eisini at ein orsök er tann dialektmunur sum er millum málið fyri norðan og fyri sunnan. Hann sigur tað ikki beinleiðis, men hann nevnir at fólk hildu summi orð vera „ikke almindelig forstaaelige“. Hann lovar at senda Jens Møller „et eller andet Capitel i Nordringernes Dialect“. Hetta lyfti helt Sørensen. Á stýrisfundi í Bíbliufelagnum 30. novembur 1826 varð bræv frá honum lagt fram sum hann hevði sent saman við týðingini (Matras, 1936: 186). Týðingin hjá Sørensen, sum er av 4. kapitli hjá Matteusi, er sostatt gjørd einaferð í tíðarskeiðnum 1824-26.

Tað sæst ikki reiðiliga hvat Sørensen hefur ætlað við síni týðingarroynd. Nakað positivt árin á framhaldandi føroyska bíbliutýðing fekk hon so ikki, men hon gav Jens Møller høvi til at hugleiða um munin millum norðanmálið og sunnanmálið í Føroyum og at bera tey saman.

Tekstirnir hjá Schrøter og Sørensen í „Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst“ (1827):

Matthæi Cap. 4 i den syð-
færøiske Mundart, efter Hr.
Pastor Schrøters Oversæt-
telse.

1. Taa blaiv Jesus förður
eáv Aandini ui Ojina, á fruis-
tast eáv Devlenun.

2. O taa-úi han heje fasta
fjöríti Deáar o fjöríti Neátur,
hungraje han umsujur.

3. O Fruistarin gjæk til
hansara o seje: ér tú Sónur
Guds, taa sji, á Stainanir he-
sir bluiva Brei.

Matthæi Cap. 4 i den nord-
lige færøiske Mundart, efter
Hr. Pastor Sørensens Over-
sættelse.

1. Taa bloiv Jösus förður
eáv Aandine ui Örkjina, á
fruistas eáv Develin.

2. O taa-úi han heje fasta
ui fjöríti Deáar *), svongdist
han umsujur.

3. O Fruistarin gjæk til han-
sara o seje: ér tú Guds So-
nur, taa sii, eát hesir Stoi-
nanir bluiva Brei.

*) Her er ved en Afskrivningsfeil udeladt i Manuscriptet "o fjöríti Neátur."

4. Men han sveáraje o seje:
só ér skriva: Menniskjan livur
ikkje beára eáv Breji, men vi
qvört Oor, ui gengur úd gjög-
num Munn Guds.

5. Taa toug Develin han vi
scár til tan hellia Steájin, o
sedti han up aa Tindin aa
Templinun, o seje vi han:

6. Eer tú Sónur Guds, taa
sturta té sjolvur hér niur, thui
só ér skriva: han skeál giéva
Onglun suinun Befalning um
té, o tair skullu bæra té aa
Hondunun, á tú skeál ikkje
stoida Foudin moudi nögrun
Staini.

7. Taa seje Jesus vi han:
só ér upattur skriva: tú skeál

4. Men han sveáraje o seje:
teà ér skriva: Menniskjan li-
vir ikkje alloine eáv Breie, men
vi qvört Oor, som udgangur
uigögnum Guds Munn.

5. Taa toug Develin han vi
scár til tan heilija Stájin, o
setta han up aa Tindingjin eáv
Templinun, o seje vi han:

6. Er tú Guds Sonur, taa
kasta te siolvur her niur, thui
teà ér skriva: han skeál giéva
suinun Onglun Befalning um
te; o toir skullu bera té aa
Haandenun, eát tú ikkje skeál
stoida tuin Foud aa nögrun
Stoin.

7. Taa seje Jösus vi han:
teà ér upattur skriva: tu skeál

ikkje fruista Harran Gud tuin.

8. Attur toug Develin han vi seâr up aa ait avlaie høgt Fjadr, o vuiste honun ødl Versins Ruigjir o taira Harli-haid, o seje vi han :

9. Alt hetta vil Ee giéva teâr, um tú fedlur niur, o tilbijur mé.

10. Taa seje Jesus vi han :
vuig burtur Satan! thui só ér skriva: tú skeâl tilbija Harran Gud tuin, o teâna honun alaina.

11. Taa flutti Develin fraa honun, o sui, Onglanir gingu til hans, o teânavu honun.

12. Men taa-ui Jesus fratti, á Jouhannis veâr kastavur ui Fongsil, vaig han heâne til Galilaia.

13. O han flutti fraa Naza-reth, o kóm o bùi ui Capernaum, sum liggur vi Sjegvin ui Sebulons o Naphthalis Graunaleâ;

14. á teâ skjildi genga úd, ui ér teâla eâv Próphetanun Esaisse, sum sijur :

15. Sebulons Land o Naphthalis Land fram vi Sjounun hesi Minni Jordanin, Haidniganas Galilaja :

16. teâ Folkje, sum seâd ui Mirkri, hevur sat ait stourt Ljous, o tei, sum soudu ui Dejans Landi o Skugga, tajmun ér ait Ljous upgingje.

17. Fraa tan Tui begjinte Jesus á prædika o á sija: umvendi Tikun, thui Himmerigjis Ruigje ér kómi neâr.

ikkje fruista Harran tuin Gud.

8. Attur toug Develin han vi seâr up aa oit avleâji høgt Fiadr, o vuiste honum ødl Verdins Ruigjir o toirra Harli-hoid, o seje vi han :

9. Alt hetta vil Ee giéva teâr, um tú vil fadla niur o tilbija me.

10. Taa seje Jösus vi han :
vuig burtur Saatin! thui teâ ér skriva: tú skeâl tilbija Harran tuin Gud, o teâna honun alloina.

11. Taa forloud Develin han, o sui, Onglanir gjingu til hansara, o tantu honun.

12. Men taa-ui Jösus hoirdi, eât Jouanis veâr kastavur ui Fængsul, voig han heâne til Galilaia.

13. O han forloud Naazareth, o kóm, o bue ui Capernaum, sum liggur vi Sjegvin ui Sebulons o Naphthalis Grandsir.

14. Eât teâ skulde fuldkomast, sum ér teâla vi Prouphetanun Esaijarse, sum sijur :

15. Sebulons Land o Naphthalis Land lengs vi Sjounun hesuminni Jordanin, Hoidniganir Galilaia :

16. Teâ Fölkje, sum seâd ui Mirkri, hevur sat oit stört Ljous, o tei, sum sauðu ui Dejans Land o Skugga, toim ér upgingje oit Ljous.

17. Fraa tan Tui begjinte Jösus á prædika o eât sija: umvendi Tikun, thui Himmerigjis Ruigje ér komi neâr.

18. Men sum Jesus vandraje fram vi tui Galilajiska Sjunun, saae han tveir Badjar, Suimin, sum kadlast Petrus, o Andreås, Badja hansara, sum drouvu Noud ui Sjunun; (thui tair youru Fiskarir.)

19. O han seje vi tair: filgji meâr ettur, so vil Ee gjéra Tikun til Menniskja-Fiskarar.

20. Men tair fouru strax fraa Noudunun, o filgdu honun.

21. O sum han gjæk fram heâana, saae han tvair eârar Badjar, Jacobus Són Zebedæussa, o Jouhannis Badja hansara ui Skjibenun vi Zebedæusse, Paaba taira, á tair bödtu Noud suina; og han roubtaje tair.

22. Men tair fouru strax fraa Skjibenun o Paaba suinun, o filgdu honun.

23. O Jesus gjæk um hails Galilaja, larde ui Synagougun taira, o prædikaje Evangelium um Ruigje, o lekti adlar Sjúgur o adla Skroibilihaid kjaa Folkjinun.

24. O Sögnin um han fratist ivur hails Syria; o tei fördu til hans ödl tei, sum idla youru feârin, sum vi imistun Sjúgun o Puinun youru befongd, Besætt o Maanasjúg o Værkbrodin; og han giördi tei hailbrji.

25. O teà filgdi honun Mongd eâv Folkje fraa Galilaja, o Decapolis, o Jerusalem o hini Minni Jordanin.

18. Men taa-*ui* Jösus vandraje vi tan galilæjiska Sjegvin, saa han tvoir Brövrur, Suimin, sum kadlast Peâdur, o Andras, hoidje hansara, sum drouvu Noud ui Sjegvin (thui toir youru Fiskara).

19. O han seje vi toir: filgji ettur meâr, so vil Ee gjera Tikkun til Menniskji-Fiskara.

20. Men toir fouru strax fraa Noudunun o filgdu honun.

21. O taaje han gjæk fram heâane, saa han tvoir eârar Brövrur, Jaakub Zebedæusa Són, o Jouanis, hoidje hansara ui Skjibenun vi Paaba toira Zebedæusse, eât toir bödtu Noud suina, o han roubaje toir.

22. Men toir fouru strax fraa Skjibenun o Paaba suin, o filgdu honun.

23. O Jösus gjæk um hoila Galikeia, o larde ui toira Suinagougen, o prædikaje Ruigjits Evangjillium, o lekti adlar Sjúgur o adla Skroibelihoid uiblant Fölkje.

24. O Sögnin um han fratist ivur adla Syria, o tei fördu til hansara ödl tei, sum idla youru feârin, sum vi eâdskjilliun Sjúgun youru befongd, Besætt o Maanasjúg o Værkbrodin, o han helbrijae tei.

25. O heâr filgdi honun migje Fölk fraa Galikeia o Decapolis o Jerusalem o Judæia o hini minni Jordan.

Møller leggur fyri við at staðfesta at føroyingar tosa „en egen Dialect af Nordens gamle Sprog“, sum hann tekur til. Hann vísir til Svabo og hansara innsavning av orðum og kvæðum og til dómir um føroyskt mál sum eru endurgivin í føroyalýsingini hjá J. Landt (1800: 436-440). Og hartil nevnið hann, sum tað nýggjasta, Matteus-týðingina hjá Schrøter (1823) og kvæðabókina hjá Lyngbye (1822) sum dómir um størri verk við tekstum í óbundnum og bundnum máli sum komin eru á prent í teirri føroysku dialektini („i denne Dialect“). Somuleiðis sigur hann at tað er gjøgnum Matteus-týðingina at hann hevur fingið kunnleika um „den Dialektforskellighed, der finder Sted imellem de nordlige og de sydlige Færingers Sprog. Hr. Pastor Schrøter, Præst paa Suderøen, har nemlig oversat i den Mundart, som tales paa de sydlige Øer; hans Oversættelse blev sendt til alle Øerne (hver Familie fik sit Exemplar) og kan vistnok allevegne forstaaes; dog læses den med mindre Lethed af Nordringerne,“ og tað er í hesum sambandi at hann vísir til brævið frá Sørensen presti.

Her kann leggjast aftrat at hetta at uppfata føroyskt sum eina dialekt av norrøn-um (íslenskum) er ikki ókent um hetta mundið. Henda áskoðan sæst skína ígjøgnum hjá Rasmusi Rask (Skårup, 1964: 3, 5) og seinri eisini hjá N. M. Petersen (Matras, 1951: 16). Heldur ikki eigur ein at leggja so nógv í at føroyskt verður umtalað sum ein dialekt, tí tað var ikki óvanligt at siga so um mál ið ikki høvdu nakað fast skriftmál. Føroyskt verður alt hetta tíðarskeiðið umtalað upp á skift sum *sprog*, *sprogart*, *dialekt* og *mundart*.

Viðvíkjandi málmuni í Føroyum vísir Jens Møller til tað kenda citatið hjá Lucasi Debes um hvussu stórir munurin var millum málið sunnanfyri og norðanfyri í Føroyum. Henda sama mun sigur hann seg fáa váttaðan gjøgnum sítt samband við handritið hjá Schrøter og sítt samband við Sørensen, og tí gevur hann grein síni heitið „Bidrag til Kundskab om de tvende færøiske Mundarter“.

Vit venda aftur til „umsetingina“ hjá Sørensen. Við at bera tekstirnar saman (teir standa jú lið um lið, so tað er lætt gjørt), sæst beinanvegin at talan ikki er um nakra sjálvstøðuga umseting. Fyri tað mesta fylgir hann Schrøter orð fyri orð, og somuleiðis er stavsetingin í stóran mun tann sama. Tað fellur tí beinleiðis í eyguni tá ið hann velur at víkja frá og ganga aðra leið, sum jú eisini var ætlanin.

Eitt sum vit eiga at hava í huga tá ið vit meta um munin millum málformin hjá Sørensen og Schrøter, er teirra ymiska málsliga bakgrund. Sørensen var danskari og hevur havt danskt sum fyrstamál og føroyskt sum annaðmál. Schrøtersa málsliga bakgrund skal sambært honum sjálvum hava verið heldur skurvut, men hann sigur seg hóast alt vera uppvaksnan við føroyskum talumáli millum børnini í Havn (sí Matras, 1973b: 62). Tað ymiska útgangsstøðið kann hava týdning í tvímælisstøðuni og kann hugsast at siggjast aftur í úrslitinum ið spyrst burturúr. Um slíkar spurdómar kann verða víst til greinina „Føroyskt-danskt málamót“ eftir Hjalmar P. Petersen (2009).

Annars skal tað undirstrikast at tað er teksturin hjá Sørensen sum er høvuðs-evnið, og tann hjá Schrøter sum er brúktur til samanburðar. Ein samlað lýsing av mál-

forminum hjá Schrøter kann bara gerast við at viðgera alla umsetingina hjá honum.

Tilfar og mannagongd

Ljósprent av tekstunum báðum er sett inn í hesa grein (s.43-45). Vit fara her at lýsa týðingina hjá Sørensen og bera hana saman við tann prentaða tekstin hjá Schrøter (styttr Schr.). Í tí sambandi er rætt at nevna at smávegis munur (sum helst stavar frá rættlesaranum) er millum handritið hjá Schrøter og tann prentaða tekstin. Munurin vísir seg serliga í nýtslu av diakritiskum teknum (kílum o.tíl. yvir bókstøvunum). Men av tí at tað er tann prentaða tekstin sum Sørensen hevur kent og byggir á, skulu vit samanbera við hann, og bara í undantaksføri verður sipað til handritið hjá Schrøter.¹ Talið aftan á hvørt dømið vísar til ørindi í 4. kapitli.

Fyrst skulu vit hyggja at ljóðfrøðiligum viðurskiftum. Her taka vit ikki alt við, men halda okkum til sovorðið sum hevur samband við málføramun. Síðan umrøða vit morfologi og syntaks, og vit skulu bera saman orðaval og orðalag. At enda taka vit samanum og siga nøkur orð um málformin hjá Sørensen samanborið við tann hjá Schrøter. Í oddklombrum (<...>) standa ljóð og orð í nútíðarstavseting tá ið tað er hildið at vera neyðugt.

Gjøgnumgongd av málforminum hjá Sørensen

Ljóðfrøði

Vit hyggja fyrst at sjálvljóðum í herðingarsterkum stavilsi, síðan at í sjálvljóðum í

herðingarveikum stavilsi og at enda at hjáljóðum.

Sjálvljóð í herðingarstavilsi

<a, æ>

Har sum nútíðarstavseting hevur *a* ella *æ*, skrivur Schrøter *eá*, og tað ger Sørensen eisini, t.d. *avleáji* 8, *eárar* 21, *eáv* 1, 4, 5, *feárin* 24, *heá* 25, *meá* 19, *neá* 17, *Peádur* 18, *preáðika* 17, *seá* 5, 8, *seáð* 16, *skeál* 6, 7, 10, *sveáraje* 4, *teá* 4, 6, *teála* 14, *teár* 9, *teána* 10. Tað merkir at hann roynir at endurgeva framburð við tvíljóði og ikki einljóðsframburðin sum hevur eyðkent norðuroyamál (Hammershaimb, 1891 I: 453 ff.). Í einum føri skrivur hann kortini *Stájin* 5 (Schr.: *Steájin*).

Eisini framman fyri hiatus við herðingarveikum *a* aftaná verður skrivað *eá*: *Deáar* 2, *heáane* 12, 21.

Vit leggja merki til at subjunktiónina *at*, sum Schrøter skrivur sum *á* (eina ferð sum *á* 17), skrivur Sørensen oftast *eát* 3, 6, 12, 14, 17, 21. Tvær ferðir fylgir hann kortini Schrøteri og skrivur *á* 1, 17, báðu ferðirnar framman fyri navnhátt.

Har sum ljóðið er stutt, skrivur hann *a*: *frattist* 24, *larde* 23, *sat* <sætt> 16, *tantu* 11. Sama ger Schrøter.

Einki gott dømi er um orð við *a* framman fyri *ng* ella *nk* uttan tað hálvdanska *lengs vi* (Schr.: *fram vi*, danski parallellteksturin: *längs*). Annars skrivaði Schrøter eisini *e* framman fyri *ng* og *nk* og fylgdi í tí føri norðanfjørðsframburði, sí t.d. *genga úd* 14, sum Sørensen broytir til *fuldkomast*.

<á>

Schrøter og Sørensen skriva báðir *aa* fyri

langt *á*. Dømir hjá Sørensen eru eitt nú: *aa* 5, 6, *fraa* 17, 22, 25, *Maanasjúg* 24, *Paaba* 21, 22, *saa* 18, 21, *taa* 1, 2, 5, 6. Soleiðis endurgóvu skrivarar vanligi <*á*>, sama hvaðani úr landinum teir vóru, t.d. Svabo og Jóannes í Króki, sum vanligi endurgeva <*frá*> sum *fraa* (sí Matras, 1939: LXXVIII; Króki, 1968: XV), so hesin skriviháttur sigur einki um hvørt ljóðið er tvíljóð ella einljóð.

Vit leggja merki til at eisini í nøvnum av fremmandum uppruna verður skrivað *aa*: *Jaakub* 21 (Schr.: *Jacobus*), *Naazareth* 13 (Schr.: *Nazareth*), *Saatin* 10 (Schr.: *Satan*). Sørensen identificerar sostatt tað fyrsta sjálvljóðið í hesum nøvnum við langt <*á*> í føroyskum orðum.

Einki dømi er í tekstinum um orð við stuttum <*á*>, men *aa* verður skrivað í *Aandine* <*ondini*> 1 og *Haandenun* <*hondunum*> 6, t.e. sum í donskum (Schr.: *Aandini*, men *Hondunun*). Tað kann hugsast at *udgangur* 4 er villa fyri *udgaangur*, t.e. *útgongur* (Schr.: *gengur úd*). At skrivarar brúka *aa* og *o* hvørt um annað til at endurgeva báði stutt <*á*> (t.d. í *gátt*) og stutt <*o*> (t.d. í *gott*), kemst av at andstøðan millum fonemini /*á*:/ og /*o*:/ er burtur (neutraliserað) tá ið tey koma fyri í stuttari støðu.

<*ei*>

Har sum nútíðarstavseting hefur *ei*, skrivar Sørensen regluliga *oi*, báði tá ið tvíljóðið er langt (sum í *toir* <*tair*>), og tá ið tað er stutt (sum í *oit* <*eitt*>), og tá ið tað er stytt til einljóð (sum í *boidje* <*beiggi*>). Óneyðugt skuldi verið at sagt at hann eisini skrivar *oi* har sum nútíðarstavsetingin hefur *oy*). Schrøter skrivar *ai*, framman fyri skerping

tó *a* (t.d. *Badjar*), har Sørensen skrivar *oi*. Dømini hjá Sørensen eru hesi: *alloina* 10, *alloine* 4, *bloiv* 1, *boidje* 18, 21, *Harlihoið* 8, *Hoidninganir* 15, *hoila* 23, *oit* 8, 16, 16, *Skroibelihoid* 23, *Stoin* 6, 16, 16, *Stoinanir* 3, *toim* 16, *toir* 6, 18, 19, 20, 21, 22, *toira* 21, 23, *toirra* 8, *tvoir* 18, 21, *voig* 12.

Eina ferð hefur Sørensen *ei*, og tað er í *heilija* 5, har sum Schrøter forrestin skrivar *hellia*, tann dansktávirkaða formin sum hefur verið vanligur í føroyskum talumáli (tann danski teksturin: *hellige*). Hin vegin hefur Sørensen *e* í fyrsta stavilsi í sagnorðinum *helbrijaje* 24 (dansk: *helbredede*), har Schrøter brúkar lýsingarorðið *hailbrji*, t.e. <*heilbrigð*>.

Í navninum *Esaijarse* 14 (hvørjumfall) er skrivað *ai*. Navnið *Esaias* hefur ikki fingið norðanframburð við /*oi*/.

Eitt sindur ivasamt er hvussu skriftformurin *Grandsir* 13 skal tulkast. Hann svarar til *Grændser* í tí danska (hjá Schr.: *Grannaleå*) og skal møguliga endurgeva danismuna *greinsur*, sum ið hvussu so er norðuri á landi hoyrist sum /*groinsir*/.

<*o*> av eldri *ei*

Sørensen skrivar *o* í *Onglanir* 11, *Onglun* 6 (sama sum Schr.), *svongdist* 2, somuleiðis í *befongd* 24 (sama hjá Schr., sbr. *feingja* - *fongdur*). Skriftformurin *udgangur* 4 man helst vera ætlaður at endurgeva sagnorðaformin <*útgongur*>. Í hesum orðum er *o* ljóðrætt við teirri søguligu broytingartilgongdini: *eng* > *eing* > *ong*.

Her kann tað vera hóskandi at nevna tókuorðið *Fængsul* 12. Hjá Schrøter hava vit tann vanligi nútíðarføroyska formin *Fongsil* (í *Føroyskari orðabók* skrivað *fongsul*), sum er ein formur ið hefur

lagað seg at føroyskum ljóðviðurskiftum.² Sørensen lagar sjálvljóðið í rótstavilsinum eftir tí danska tekstinum, sum hefur *Fængsel*, men ein formur sum *fengsil* hoyrist eisini í føroyskum, í hvussu so er hefur hann verið livandi í havnarmáli.

Sum nevnt frammanfyri verður stutt /o/ í øðrum fòrum skrivað *aa*: *Aandine* 1, *Haandenun* 6, óivað eftir danskari skriftfyrimynd.

<ó>

Tvíljóðið *ó* verður – tá ið tað er langt – næstan altíð skrivað *ou*, sum hjá Schrøter, t.d. *drouvu* 18, *fouru* 19, 22, *Ljous* 16, *Noud* 18, 21, *Noudunun* 20, *roubaje* 21, *Sjounun* 15, *toug* 5, 8, *vouru* 18, 24, 24. Eisini í innlántum orðum og nøvnum: *forloud* 11, 13, *Jouanis* 12, 21, *Suinagougen* 23, *Prouphetanum* 14 (Schr. skrivar *Próphetanun*, har *ó* helst stendur fyri *o* og ikki tvíljóðinum *ó*).

Eittans undantak er við *au*: *saudu* 16 (Schr.: *soudu*). Hesin formur kann vera ein roynd at endurgeva [u]-framburð, t.e. framburðin har sum tað fyrra ljóðið í tvíljóðinum er centraliserað). Eisini J. Landt, prestur í Norðurstreymoy, endurgevur onkuntíð <ó> á henda hátt, t.d. „ojn Baug, en Bog“ (Landt, 1800: 436). Hví Sørensen bara brúkar *au* hesa einu ferðina, dugi eg ikki at siga. Men hetta eina dømið fær Møller til at staðfesta dialektmunin: *soudu* sunnanfyri – *saudu* norðanfyri (Matras 1973a: 57).

Stutt *ó* verður endurgivið við *ø*: *størt* 16 (Schr.: *stourt*), *Følkje* 16, 23 (Schr.: *Folkje*, *Folkjinun*), *Følk* 25 (Schr.: *Folkje*).

Framman fyri *gv* skrivar Sørensen *e*: *Sjegvin* 13, 18, 18. Eisini Schrøter valdi at

skriva *e* framman fyri *gv* og fylgdi sostatt ikki teirri úttaluna av <ógv> sum er serlig fyri suðuroyarmál. Í øðrum fòrum heldur Schrøter seg til sunnanfjørðsframburðin av stuttum *ó* sum /o/. Men tað er áhugavert at mann eisini hjá Schrøter kann siggja ein suðuroyarform sum *stourt* við tvíljóði, ein formur ið hefur verið at hoyrt upp í okkara tíð.

Her er eitt yvirtilt yvir sjálvljóð í herðingarsterkum stavilsí hjá Schrøter og Sørensen samanborið við nútíðar rættsskriving (Hmb.) – dømini í parentes koma fyri bara hendingaferð:

Hmb.:	Schrøter:	Sørensen:
Langt <i>a</i> , <i>æ</i>	eå	eå (å)
Stutt <i>a</i> , <i>æ</i>	a	a
<i>ang</i>	eng	eng
Langt <i>á</i>	aa	aa
<i>ei</i>	ai	oi (ei, ai)
<i>o</i> (< ei < e)	o	o (æ)
langt <i>ó</i>	ou	ou (au)
stutt <i>ó</i>	o (ou)	ø

Sjávljóð í herðingarveikum stavilsí

Í umrøðu av herðingarveikum stavilsí sum er neyðugt at hyggja at stavilsí síðst í orði og stavilsí inni í orði hvørt fyri seg. Stavilsir sum standa síðst í orði, t.d. *-i* í *lesi*, *-ur* í *bátur*, *-um* í *bátum*, verða í málfrøðini ofta nevnd *levis*-stavilsir (latín *levis* = lættur). Stavilsir sum standa inni í orði (í innstøðu), t.d. mittasta stavilsí í *bátinum* og *bátunum*, verða nevnd *levissimus*-stavilsir (*levissimus* = hástig av *levis*). Hesi seinru hava minni herðing enn tey fyrru og vikna tí lættari (sí Hagström, 1967: 48 f.). Í nútíðarføroyskari úttalu hoyrist ikki

munur á *i* og *u* í levissimus-stavilsi (uttan í týðiligari lesiúttalu). Í levis-stavilsi skilja summar dialektir heldur ikki millum *i* og *u* í levis-stavilsi, t.d. skilur suðuroyar-, suðurstreymoyar- og norðuroyamál ikki millum endingarnar í orðapørum sum *eri* – *eru* og *vinur* – *vinir*, meðan aðrar dialektir gera tað (Hagström, 1967: 149 ff.).

Levis-stavilsi

Teksturin hjá Sørensen skilur týðiliga millum *i* og *u* í endingum í levis-stavilsum. Hyggja vit at endingum har hesi ljóð standa í útljóði (t.e. *-i* og *-u*), síggja vit at í sagnorðum verður skrivað *-i* ella *-e* í eintali og *-u* í fleirtali. Eintal: *begjinte* 17, *bue* 13, *filgdi* 25, *heje* 2, *helbrijaje* 24, *hoirdi* 12, *larde* 23, *lækti* 23, *preðdikaje* 23, *roubaje* 21, *seje* 2, 4, 5, 7, 8, 10, 19, *skulde* 14, *sveðraje* 4, *vandraje* 18, *vuiste* 8. (Í *setta* 5 man *-a* vera villa). Fleirtal: *bødtu* 21, *drouvu* 18, *filgdu* 20, 22, *fouru* 20, 22, *førdu* 24, *gjøngu* 11, *saudu* 16, *skullu* 6, *tantu* 11, *vouru* 18, 24, 24.

Eisini í øðrum fòrum, har vit í dag skriva *-i* ella *ið* (annaðhvørt tað er bendingarending ella annað herðingarveikt útljóð), hefur teksturin *-i* ella *-e*: *Aandine* 1, *avleaji* 8, *boidje* 18, 21, *Breie* 4, *Esaijarse* 14, *filgji* 19, *fjòriti* 2, *Følkje* 16, 23, *heðane* 12, 21, *hiniminni* 25, *hesuminni* 15, *ikkje* 6, 7, *komi* 17, *migje* 25, *Mirkri* 16, *Ruigje* 17, *umvendi* 17, *uppgjøngje* 16, *Zebedæusse* 21.

Í tekstinum hjá Sørensen markar endingin *-ur* hvørfall eintal í sterkari nominalari bending, meðan *-ir* markar fleirtal. Eintal: *førdur* 1, *kastavur* 12, *siolvur* 6, *Sonur* 3, 6. Fleirtal: *hesir* 3.

Í nútíðarstavseting er *-ur* fleirtalsending

í eitt nú skyldskaparorðum (*brøður*) og veikum kvennkynsorðum (*sjúkur*). Tað sama síggja vit hjá Sørensen (og Schrøter hefur tað sama): *Brøvur* 18, 21, *Sjúgur* 23 (flt. av *sjúka*).

Men vit leggja samstundis merki til at í danismuni *Grandsir*, sum óivað skal uppfatast sum veikt kvennkynsorð, og sum hann ikki hefur frá Schrøter, skrivar Sørensen *-ir* sum fleirtalsending. Og tað er í samsvari við ta gongd ið vit kenna frá nútíðarføroyskum, at *-ir* tekur yvir sum fleirtalsending, eisini í veikum kvennkynsorðum (Hagström 1967: 157).

Í sagnorðum í nút. eint. síggja vit at *-ur* og *-ir* verður brúkt nett so sum vit skriva í dag: *hevur* 16, *liggur* 13, *livir* 4, *sijur* 14, *udgangur* 4. Tað er enntá vert at geva gætur at har sum Schrøter skrivar *livur* (í veikum sagnorði), broytir Sørensen tað til *livir*! Onkursvegna tykist Sørensen at hava havt ein málførleika sum ger hann fòran fyri at skriva so, tí hetta skuldi ikki verið tað hann kendi úr norðuroyamáli, har báði *-ur* og *-ir* verður úttalað /ir/ (Hagström, 1967: 159-152).

Eitt eyðkent drag fyri bygdamálini í tí partinum av Norðuroyggjum sum vit nevna Norðan Fjall (Fugloy, Svínoy, Viðoy og eystantil á Borðoyinni) hefur verið samanfall millum *i* og *u* framman fyri /n/ (t.e. í endingunum <-in> og <-um>). Hetta síggja vit einki til hjá Sørensen (hann búði á Viðareiði, og skuldi tí kent tað). Bendingarendingin <-um> verður næstan altíð skrivað *-un*: *eadskjilliun* 24, *Haandenun* 6, *honun* 10, 11, 25, *Noudunun* 20, *nøgrun* 6, *Onglun* 6, *Sjunun* 15, *Sjúgun* 24, *Skjibenun* 21, 22, *Templinun* 5, *Tikkun* 19, *Tikun* 17. Harafturímóti hava vit *-in*

sum ending í hesum dømum sum vit eisini í dag skriva við <-in>: *Develin* 5, 8, *feârin* 24, *Fruistarín* 3, *Jordanin* 15, *Sjegovin* 13, 18, *Stâjin* 5, *Sognin* 24, *Tindingjin* 5.

Í roynd og veru skrivar Sørensen *-um* (og ikki *-un*) í tveimum fòrum: *honum* 8, *Prouphetanum* 14. Óvist er hvaðani hann hevur henda skrivihátt (Schr. hevur *-un* í báðum fòrum). Orðið (*igjøgnum*) (4) skriva báðir við *-um* í endanum (Schr.: *gjögnum*, Sørensen: *uigögnum*), og tað kann vera ávirkan frá tí danska *igennem*, og endingin í *honum* kann vera ávirkan frá tí eldra danska skriftforminum *hannem*.

Eina einastu ferð síggja vit kortini at Sørensen brúkar *-en* sum ending í hvørjumfalli fleirtali: *ui toira Suinagougen* 23. Tað kundi líkst einum norðuroyaformi (*-um* úttalað sum *-in*), um tað væl at merkja ikki bara er ein villa.

Tvey dómir eru um orð har vit hava herðingarveikt *-il* ella *-ul*. Sørensen skrivar *-ul* í *Fængsul* 12 (Schr.: *Fongsil*). Í *Develin* 1, 5, 11 stendur stavilsíð næstaftast og hevur tí levissimus-herðing, sí niðanfyrri.

Hjáorð og fyrisetingar

Í hjáorðum og fyrisetingum skrivar Sørensen *-ur*, báði har sum vit í dag skriva *-ir*, og har vit skriva *-ur* (og tað sama ger Schr.): *attur* 8, *burtur* 10, *ettur* 19, *ivur* 24, *niur* 6, 9, *umsujur* 2, *upattur* 7. Eisini hetta er kent úr mongum bygdamálum, sbrt. Hagström (1967: 158) finst tað allastaðni uttan í Suðurstreymoy og tí mesta av Norðuroyggjum (øllum uttan Kalsoy).

Levissimus-stavilsí

Vit kunnu ikki vita um skriftformurin

Develin 1, 5, 11 stendur fyri <devilin> ella <devulin> (sum báðir eru til sambært FO), tí í hasi støðuni (sum næstseinasta stavilsí, nevnt penultima) hoyrist ikki munur millum *i* og *u* í nútíðarføroyskum. *Aandine* 1 og *Ørkjina* 1 hava *i*, so sum vit eisini skriva í dag.

Taka vit tær endingarnar sum í nútíðarstavseting verða skrivaðar <-inum> og <-unum>, síggja vit at Sørensen í einum fòri skrivar *e*, har sum vit í núverandi stavseting skriva *u* (t.e. í fleirtali), nevnliga *Haandenun* 6 (Schr.: *Hondunun*). Annars hevur teksturin *i* ella *e* har sum vit skriva *i*, og hann hevur *u* har sum vit í dag skriva *u*: *Skjibenun* 21, 22, *Templinun* 5 er hvørjumfall eintal, *Noudunun* 20 er hvørjumfall fleirtal. Vit skulu minnast til at tað ofta ber til hjá skrivarum at rokna hetta út frá eintalinum (sbr. *skipi* – *skipinum*, *skipum* – *skipunum*) hóast munurin ikki hoyrist.

Av øðrum dømum um skrivning av herðingarveikum sjálvljóðum kunnu vit nevna *hesuminni* 15, men *hiniminni* 25 (Schr.: *hesi Minni* og *hini Minni*).

Tá ið Sørensen hevur formin *Menniskji-Fiskara* 19, við *-i* sum ending í fyrri samansetingarliði, kundi tað bent á at fyrri liður er *menniskju-*, t.e. „hvørfsfall“ eint. av kvennkynsorðinum *menniskja* (sbr. *Menniskjan* 4, sum eisini er kvennkyn). Schr.: *Menniskja-Fiskarar*.

Samanumtøka um endingarsjálvljóð

Vit síggja at fordeilingin av *i/e* og *u* í herðingarveikari støðu er sum heild tann sama hjá Sørensen og Schrøter, og tað kann ikki vera av tilvild. Einastu týðandi

frávikini hjá Sørensen eru í navnorðunum *Fængsul* og *Haandenun* og sagnorðinum *livir*. Báðir leggja seg eftir at gera mun á *i* og *u* í ending.

Hjáljóð

Undir hjáljóðum skulu vit einans umrøða tvinni fyrbrigdir: lokljóðsviknan og palatalisering.

Lokljóðsviknan

Í hjáljóðaskipanini er tað fyrst og fremst lokljóðsviknan (eisini nevnd lenisering, t.e. broytingin av *p*, *t*, *k* til *b*, *d*, *g* aftan á langt sjálvljóð) sum hevur áhuga úr einum bygdamálssjónarmiði (ein neyvari útgreining av fyrbrigdinum er at finna hjá Weyhe, 1997b). Siggja vit burtur frá orðinum *at* og nøvnum av fremmandum uppruna, so hevur teksturin gjøgnumfórda lenisering: *eáðskjilliun* 24, *forloud* 11, 13, *Foud* 6, *Himmerigjis* 17, *Maanasjúg* 24, *migje* 25, *Noud* 18, *Noudunun* 20, *nøgrun* 6, *Paaba* 21, 22, *Peádur* 18, *roubaje* 21, *Ruigje* 17, *Ruigjits* 23, *sauðu* 16, *seáð* 16, *Sjúgun* 24, *Sjúgur* 23, *Skjibenun* 21, 22, *Skroibelihood* 23, *toug* 5, 8, *udgangur* 4, *voig* 12, *vuig* 10, *Værkbrodin* 24.

Tað at subjunktióin <at> verður skrivað *eát* 3, 6, 12, 14, 21 (t.e. við *t*), kann vera tí hon á donskum verður skrivað *at*. Tá ið Sørensen skrivar *k* í *Jaakub* 21, *t* í *Prouphetanum* 14, *Saatin* 10, men *g* í *Suinagougen* 23, so er tað eisini í samsvari við tað hann kennir úr donskum og sigur einki um lenisering ella ikki-lenisering í føroyskum.

Schrøter hevur eisini yvirhøvar

lenisering í sínum máli. Hendingaferð koma formar við „hørðum“ ljóði fyri hjá honum. Eitt dømi er her í 4. kapitli, tí í 2. ørindi skrivar hann *Neátur* <nætur>, men hjá Sørensen er hetta orðið dottið burturúr.

Palatal affrikering

Palatalisering (og affrikering), t.e. úttaluna av *gj*, *kj* og av *g* og *k* í orðum sum *gjørð*, *genta*, *kjólí*, *keypa*, vísir Sørensen við at skriva *gj* og *kj*. *ggj*-skerpingin, t.e. úttalan av *ggj* í eitt nú *beiggi*, *beiggja*, er skrivað *dj*: *boidje* 18, 21. Í øllum hesum fylgjast hann og Schrøter (í orðinum *uigøgnum* 4 man Sørensen bara hava gloymt *j* – Schr. skrivar *gjøgnum*). Eitt vit leggja til merkis, er at Sørensen hevur formin *Evangjillium* 23 meðan Schrøter skrivar *Evangelium* (aðrastaðni brúkar Schrøter tó *Evangjilium*, sí Matras 1973a: 23). Her endurgevur Sørensen helst ein føroyskan talumálsform, sum Schrøter eisini tykist hava kent.

Eitt sum kann vísa bygdamálsmun í føroyskum, er úttalan av *dj* og *tj* (t.d. í *djór*, *tjúgu*, *vitja*): Tey kunnu hava varðveitt sína eldri úttalu sum /dj/ og /tj/ ella hava fingið somu úttalu sum *gj* og *kj*. Av tí at einki dømi kemur fyri, fáa vit einki sagt um hesi ljóðsambond.

Bending

Navnorð og navnheildir

Ikki eru bendingarformarnir altíð í samsvari við tað ið vit skuldu væntað í einum føroyskum teksti. Soleiðis til dæmis *Develin* 1 (vit vænta hvørjumfall, Schr.: *Devlenun*),

Grandsir 13 (vit vænta hvørjumfall), *Land* 16 (hvørjumfall, Schr.: *Landi*), *Sjogvin* 18 (meiningin krevur helst hvørjumfall eintal, Schr.: *Sjounun*), *Stoin* 6 (hvørjumfall, Schr.: *Staini*), *Paaba suin* 22 (hvørjumfall eintal, Schr.: *Paaba suinun*). Tað danskt dæmda orðalagið *Fraa tan Tui* 17 finna vit báði hjá Sørensen og Schrøter. Mann spyr seg sjálvan um Sørensen ikki er nóg stinnur í føroyskari fallbending.

Hvørjumfalsformin *Prouphetanum* 14, sum Schrøter eisini hefur (men skrivar við *ó*), fellur í eyguni. Schrøter ger annars í sínum viðmerkingum eitt sindur burtur úr bendingini av hesum orði og dialektmuni í tí sambandi. Hansara frágreiðing kundi bent á at føroyingar hava bent hetta orðið veikt, men at tað hefur verið kvennkyn fyrri norðan og kallkyn fyrri sunnan (sí Matras, 1973a: 19, 37). Her í tekstinum brúkar Sørensen tað á sama hátt sum Schrøter: sum veikt kallkynsorð.

Hjá Sørensen finna vit í navnorðinum *fiskari* ta bendingina av *-ari*-orðum sum vit í dag kenna úr Norðuroyggjum og Eysturoynni (Weyhe, 1991),³ nevnliga við endingini *-ara* í hvør- og hvønnfalli fleirtal:

	Sørensen:	Schrøter:
Hvrf. flt.	Fiskara 18	Fiskarir (?)
Hvnf. flt.	Fiskara 19	Fiskarar

Í tí prentaða tekstinum hjá Schr. stendur í ør. 18 *Fiskarir*. Men í handriti hansara er ein rætting gjørd í tí síðsta sjálvljóðinum, annaðhvørt *a > i* ella *i > a*, helst tað fyrri. Tað kann vera ilt at gera av hvør formur hefur verið tann natúrligi hjá Schrøter, og formur hansara kunnu virka heldur enn

ikki ørkymlandi (sí Weyhe, 1991: 20-21, har víst verður á at hann eisini í øðrum orðum av hesum slag skrivar *-ir* í hvørfalli og *-ar* í hvønnfalli).

Fleirtal av hvørkikynsorðinum *riki* eitur í báðum tekstum *Ruigjir* 8. Eldri føroyskur formur hefur verið *riki*. J. Nolsøe hefur í síni óprentaðu mállæru (frá uml. 1830) bara formur við *-r*, og sambært Hammershaimb (1854: 286) vóru formur við *-r* vanligir norðanfjørðs. *Færøsk Antologi* sigur einki um bygdamálsbýtið, men staðfestir at *-ir* er tann vanligara endingin (Hammershaimb, 1891 II: 462). Víst kann verða til gjøgnumgongd og yvirlit hjá Weyhe (1996: 90-92).

Vit kunnu í hesum sambandi eisini vísa á tann bundna „hvørsfalsformin“ *Ruigjits* 23 hjá Sørensen. Hann er myndaður beint eftir donskum *Rigets* (Schr. umskrivur við fyriseting: *um Ruigje*). Annars kann verða nevt at eisini Jákup Nolsøe í síni mállæru hefur bundnan hvørsfalsform *Ejaðs* av hvørkikynsorðinum *eyga*. Eisini formurin *Verðins* man vera gjørdur eftir donskum *Verdens*, og kann eisini vera ein roynd at endurgeva tann føroyska formin *verðins* (bundið hvfsf. av *verð*). Schrøter hefur her formin við endingini *-sins*: *Versins* (sí *verð* í FO, sum báði hefur *verðins* og *verðsins* sum „bundið hvørsfall“).

Ein eyðsýndur trupulleiki tá ið ein tekstur sum er skrivaður (ella hugsaður!) á donskum, skal flytast yvir í føroyskt, er hvørsfallið. Fleiri dømir verða nevnd seinri í greinini. Sum víst hefur verið á, hefur hvørsfall ikki longur verið til sum livandi morfologisk funktión í føroyskum (uttan í perónsfornevnum) um hetta mundið, og tí síggjast í ymsum tekstum meira og minni

væleydnaðar royndir at finna útvegir fyri at orða tað sama sum fyrr hevði kunnað verið sagt við hvørsfalskonstruktiónum, sum t.d. meira og minni rætt endurgáva („citatformar“) av eldri máli, serliga kvæðamáli, analogiskar konstruktiónir og danskar konstruktiónir fluttar rátt yvir í føroyskt (Barnes, 1978: 214; Weyhe, 1996: 318; 1997a: 321).

Fornøvn

Í „For-Erindring“ nevnið Schrøter sum eitt høvudseyðkennið við norðanmáli at tað skilur millum tvítal (dualis) og fleirtal (pluralis) í persónsfornevnum, og hann nevnið formarnar *vjid*, *Veâr*, *Tjid*, *teâr*, men ikki aðrar bendingarformar av hesum orðum (Matras 1973a: 19). Út frá okkara stutta teksti ber einans til at staðfesta at Sørensen brúkar gamlan tvítalsform við fleirtalsmerking á sama hátt sum Schrøter tá ið hann í hvønnfalli fleirtali í 2. pers. skrivur *Tikun* 17 og *Tikkun* 19 (Schrøter skrivur í báðum førum *Tikun*, sum skal lesast sum *tykkum*).

Um hvørsfall av *hann* er at siga at í tveimum førum hevur Schrøter tann styttra (og eldra) formin *hans* 11, 24 (báðu ferðirnar eftir fyrisetingina *til*), men aðrastaðni *hansara* 3 (eftir *til*), 18, 21 (undirliður til navnorð). Sørensen brúkar bara *hansara*, t.e. tann nýggjara formin.

Sørensen brúkar tann stutta formin *toim* 16 í hvørjumfalli fleirtali, meðan Schrøter hevur hann longra formin *tajmun*. Hvørsfalsformin skrivur Sørensen antin *toirra* 8 ella *toira* 21, 23. Schrøter skrivur *taira*, og skrifformurin við einum *r* hjá Sørensen kann vera tikin frá honum.

Sagnorð

Sum annað eyðkennið fyri norðanmál nevnið Schrøter at tað hevur persónsbending í fleirtali av sagnorðum. Hann sigur at endingarnar eru *-um*, *-un* og *-a* og nevnið dømini *veâr lesum*, *teâr lesun*, *tei lesa* (í sunnanmáli: *Vjid lesa*, *Tjid lesa*, *Tei lesa*). Heldur ikki um hetta ber til at siga nakað út frá okkara teksti.

Um tát. eint. av sterkum sagnorðum av 1. flokki kunnu vit staðfesta at báði Schrøter og Sørensen hava teir eldru formarnar. Tát. eint. av *blíva* og *víkja* eitur hjá Schrøter *blaiv*, *vaig* og hjá Sørensen *bloiv* 1, *voig* 12. Teir brúka ikki formar við /ei/ (t.d. *bleyv*), sum seinri hava verið og enn eru kendir um stóran part av landinum. Tann yngri formurin við /ei/ verður vanligi hildin at vera íkomin í analogi við 2. flokk av sterkum sagnorðum, t.d. *bróta*, *brýtur*, *breyt* (orsakað av einsljóðandi *i* og *y* í nútíð):

brýtur	:	breyt
blívur	:	x
x = bleyv		

Sagnorðið *rópa* hevur í nýføroyskum fingið sokallaða blandaða bending: nút. *rópar* - tát. *rópti*. Sørensen hevur tátíðarformin *roubaje* 21. Í tí prentaða tekstinum hjá Schrøter stendur *roubtaje*, men tað kemst av mislestri av handritinum: Schrøter hevur fyrst skrivað *roubte*, men hevur rættað tað til *roubaje*. Sagnorðið *tæna* hevur í føroyskum vanligi ia-bending, t.e. *tænir*, *tænti*. Hjá Sørensen kemur tað fyri í navnhátti og tátíð: *teâna* 10 – *tantu* 11. Men tað er vert at leggja til merkis at hjá Schrøter eitur tátíðarformurin *teânavu*,

og at Sørensen broytir tað til *tantu* (eisini aðrastaðni í Matteusi hefur Schrøter tátíð-arformarnar *tænaði/tænaðu*, men í lýsing-arhátti hefur hann báði *tænað* og *tænt*, hetta seinra skrivað *teánt*, sí Matras, 1973a: 119). Tað tykist sum málbrúkið onkursvegna ridlar millum *ō*-stovnabending (*-aði*) og blandaða bending (*-di, -ti*).

Víst kann annars verða til viðgerðina hjá Helge Sandøy av teirri „blandaðu bendingini“ í norðurlandamálum og serliga føroyskum (Sandøy, 2001: 137-139). Hann heldur hana hava tikið seg upp í føroyskum eftir norska heldur enn danska ávirkan.

Sunnarlaga í Føroyum hefur tátíð av sagnorðinum *skula* (*skulla*) kunnað hitið *skyldi*, aðrastaðni – og nú helst allastaðni – *skuldi*. Formurin hoyrist neyvan í dag, men vit síggja hann hjá Schrøter, sum skrivar *skjildi* 14, meðan Sørensen skrivar *skulde*. Annars hava báðir formin *skullu* 6 í 3. pers. nút. flt.

Sagnorðið *ganga* hefur lyndi til at fáa analogiskar útjavningar. Í tekstinum koma hesir formar fyri: *udgangur* 4 (Schr.: *gengur úd*), *gjæk* 3, 21, 23 (Schr.: *gjæk*), *gjøngu* 11 (Schr.: *gingu*), *upgjøngje* 16 (Schr.: *upgjøngje*). Um vit *ganga* út frá at skriftmyndin *udgangur* umboðar formin *útgongur*, so er tað tann ljóðrætti formurin, meðan Schrøter brúkar tann yngra analogiska formin *gengur* (sbr. *halda* – *heldur*). Í tát. eint. skriva báðir *gjæk*, t.e. við palatal-affrikeraðum framljóði. Eisini í tát. flt. og í lýsingarhátti gjøgnumførir Sørensen palatal-affrikerað framljóð (skrivað *gj*), har sum Schrøter hefur velart *g*.

Í 2. pers. eintali finna vit hesar formar:

Sørensen:	Schrøter:
tú (tu) skeál 7, 10	tú skeál
tú vil 9	
ér tú 3, Er tú 6	ér tú, Eer tú

Sum vit síggja, brúkar Sørensen ikki ending í 2. persóni, hvørki tá ið sagnorðið stendur aftan ella framman fyri fornnavnið. Hetta minnir um tað ið vit annars kenna sunnaneftir úr landinum. Schrøter hefur heldur ikki ending í sínum tilsvareandi dómum (í 9 hefur hann kortini aðra orðing, nevnliga *fedlur* har sum Sørensen hefur *vil fadla*). Alt bendir á at Sørensen bara fylgir Schrøter.

Í miðalsøgnini *frúistas* man *t* í endanum vera gloymt av misgáum, tí í øðrum førum er endingin *-st* (*frattist* 24, *fuldkomast* 14, *svongdist* 2).

Syntaktiskur munur

Tað kemur javnan fyri at Sørensen broytir orðaraðið í mun til tað hjá Schrøter. Vit skulu serliga hyggja at orðingum við navnorði saman ognarfornavni ella øðrum navnorði í hvørsfalli, onkrum dómum um apposition og einum dømi um orðarað í eykasetningi.

Navnheildir

Í fleirilýsingum av føroyskum verður nakað gjørt burtur úr raðfylgjuni í navnheildum við navnorði sum yvirliði (kjarna) og ognarfornavni ella hvørsfalsformi sum undirliði, og royndir hava tá verið gjørdar at orða reglur fyri hesari raðfylgju. Spurningurin skal ikki viðgerast her, men víst kann verða til grein eftir Michael Barnes

(2002) við tilvísingum. Her skulu vit hyggja at hvussu Schrøter ger og hvat Sørensen broyrtir:

Sørensen:	Schrøter:
suinun Onglun 6	Onglun suinun
tuin Foud 6	Foudin
tuin Gud 7, 10	Gud tuin
toirra Harlihoid 8	taira Harlihaid
toira Suinagougen 23	Synagougun taira

Schrøter velur oftast at seta ognarfornavnið aftan á navnorðið. Eina ferð setur hann tað frammanfyri, og eina ferð velur hann bundið navnorð uttan ognarfornavn. Sørensen harafturímóti velur at seta ognarfornavnið frammanfyri. At hann kortini ikki altíð ger tað, vísa tey næstu dømini:

Sørensen:	Schrøter:
Noud suina 21	Noud suina
Paaba toira 21	Paaba taira
Paaba suin 22	Paaba suinun
boidje hansara 18, 21	Badja hansara

Her fylgir Sørensen Schrøter. Út frá dømunum beint frammanfyri høvdu vit væntað at hann broytti *Noud suina* til *suina Noud*, men kanska hevur hann gloymt tað. Hini trý dømini nevna skyldskaparviðurskiftir, og tá er henda raðfylgjan framvegis tann kravda (ella í hvussu er natúrliga) í føroyskum.

Í nøkrum navnheildum er undirliðurin eitt annað navnorð, sum tá hevur sokallaðan „hvørsfalsform“ ella okkurt ið kemur ístaðin fyri (genitivssubstitutt):

Sørensen:	Schrøter:
Guds Sonur 3, 6	Sonur Guds

Guds Munn 4	Munn Guds
Zebedæusa Son 21	Son Zebedæussa
Dejans Land	Dejans Landi
o Skugga 16	o Skugga
Himmerigjis	Himmerigjis
Ruigje 17	Ruigje
Verdins Ruigjir 8	Versins Ruigjir
Ruigjits	Evangelium
Evangjillium 23	um Ruigje
Hoidninganir	Haidninganas
Galilæia 15	Galilaja

Í trimum teimum fyrstu dømunum brúkar Schrøter hvørsfall ella *sa*-possessiv í undirliðinum, og tað tykist at falla honum natúrligt at seta undirliður eftir yvirliðin. Sørensen brúkar somu formar, men flytur undirliðin framum, eisini har sum talan er um skyldskaparviðurskiftir, nevnliga í *Guds Sonur*. Orðingin *Dejans Landi o Skugga* hjá Schrøter fylgir beinleiðis tí danska tekstinum (*Dødens Land og Skygge*), og Sørensen brúkar hana so gott sum óbroytta (*land* í staðin fyri *landi*). Sama er at siga um tær báðar næstu. *Ruigjits Evangjillium* hjá Sørensen hevur beinleiðis fyrimynd í tí danska *Riget's Evangelium*, har sum Schrøter velur at umskriva við fyriseting (*Evangelium um Ruigje*). Tann danska navnheildin *Hedningernes Galilæa* hevur volt trupulleikar tá ið hon skuldi flytast yvir í føroyskt. Schrøter kopierar ta donsku konstruktiónina við at skoyta -s uppí sum possessivt eftirfesti. Sørensen tykist at hava verið í døpurhuga og hevur valt eina orðing sum lítið grammatiskt høpi er í (undirliðurin *Hoidninganir* í hvørfalli fleirtali).

Loysnin ið tykist at liggja næst fyri, er hon at skoyta *s*-eftirfesti uppí eftir danskari

fyrimynd til at marka „ogn“ ella „tilknýti“. Umframt dømuni omanfyri, so sum *Himmerigjis Ruigje, Ruigjits Evangjillum, Verdins Ruigjir*, kunnu vit nevna: *Sebulons o Naphtalis Grandsir* 13, *Sebulons Land* 15, *Naphtalis Land* 15.

At Schrøter dármar at seta undirliðin aftan á yvirliðin, síggja vit eisini dømi um í *Stainanir hesir* 3. Og tað undrar ein heldur ikki at Sørensen broytir tað til: *hesir Stoinanir*.

Annars síggja vit at í hvørsfalsumskrivningini *Tindingjin eáv Templinun* 5 hefur Sørensen broytt tað meira natúrliga aa hjá Schrøter (*Tindin aa Templinun*) til *eáv*, sum líkist tí danska, ið hefur *af* (*Tindingen af Templet*).

Appositióin

Hetta hefur onkuntíð á føroyskum verið nevnt „atseting“. Á danskum hefur tað verið lýst sum „forklarende parentetisk nominal tilføjelse til et nominalt led“ (Cramer, 1996) ella „det Forhold, at to substantiviske Benævnelser for den samme Genstand forenes til een Genstandshelhed, hvori det ene Led som regel er beskrivende, det andet benævrende“ (Diderichsen, 1962: 226). Lie (1991: 19 f.) rokna tann seinra liðin sum apposiitióin (og sum undirlið í teirri tvíliðaðu konstruktiónini). Vit skulu hyggja at einari broyting sum Sørensen ger í mun til Schrøter:

Sørensen:	Schrøter:
Paaba toira	Zebedæusse,
Zebedæusse 21	Paaba taira

Schrøter nevni fyrst persónin við navni

(nevnanin) og setur so eina apposiitióin aftrat sum lýsir persónin (lýsarin). Sørensen býtir um og setur lýsaran fyrst og navnið sum apposiitióin. Men í teimum dømum sum her koma, er raðfylgjan tann sama hjá báðum:

Sørensen:	Schrøter:
Prouphetanum	Próphetanun
Esaijarse 14	Esaiasse
Andras, boidje	Andreas, Badja
hansara 18	hansara
Jaakub Zebedæusa	Jacobus
Son 21	Son Zebedæussa
Jouanis, boidje	Jouhannis Badja
hansara 21	hansara

Har sum Schrøter og Sørensen hava somu raðfylgju, er hon tann sama sum í danskum. Í tí fyrsta dømimum velur Schrøter ta øvutu raðfylgjuna av teirri dansku, men Sørensen vendir aftur til ta dansku raðfylgjuna.

Orðarað í setningum

Tey seinru árinu hefur stóru áhugi verið millum granskarar fyri orðaraðnum av sagnorði og setningshjálíði (sagnorð + hjáorð ella hjáorð + sagnorð?) í føroyskum eykasetningum. Ta fyrru raðfylgjuna hava vit í norrønum og íslenskum, tann seinra er í dag tann vanligi í skandinaviskum málum. Granskararnir eru forvitnir eftir at vita hvar føroyskt stendur í mun til hini málini, og eitt nú um til ber at staðfesta bygdamálsmun (sí eitt nú Heycock, 2010). Her skulu vit bara vísa á eitt dømi í tekstinum har sum munur er á raðfylgjuni hjá Schrøter og Sørensen av finittum sagnorði og setningshjálíði í eykasetningi:

Sørensen: eát tú ikkje skeál
stoida tuin Foud 6

Schrøter: á tú skeál ikkje
stoida Foudin

Tann danski teksturin hevur ta nýggjaru raðfylgjuna: *at du ikke skal støde din Fod paa nogen Steen*. Men Schrøter vrakar hana og brúkar ta raðfylgjuna sum er kend úr norrønum: finitt sagnorð + hjá-orð (*skeál ikkje*), og Sørensen broytir raðfylgjuna aftur til hjáorð + finitt sagnorð (*ikkje skeál*). At Schrøter (tilvitað?) velur annað orðarað enn tann danski teksturin hevur, kann illa skiljast øðrvísi enn at tað fellur honum natúrligari í føroyskum. Hin vegin kann tað vera ilt at siga hví Sørensen velur at broyta: um tað er tí at hann kennir hitt orðaraðið betur úr norðanmáli, ella um tað fellur honum natúrligari við síni dansku bakgrund.

Tær nýggjastu kanningarnar hesum viðvíkjandi tykjast ikki at benda á nakran dialektmun, men hann kann hava verið, og mangt bendir á at tað gamla orðaraðið hevur hildið sær longur í sandoyarmáli enn aðrastaðni (væl kent frá tekstum eftir Heðin Brú).

Í setninginum *O heâr filgdi honun migje Følk...* 25 hevur Sørensen sett *heâr* inn í staðin fyri *teâ* hjá Schrøter, sum skrivar *O teâ filgdi honun Mongd eâv Følkje*. Tað sum vit síggja, er at Schrøter setur *tað* sum fyrililsgrundlið á plássíð hjá grundliðinum, meðan tann veruligi grundliðurin (*mongd av fólki*) stendur afturi á ávirkisplássinum. Har sum *tað* stendur á føroyskum, plagar dansk mál at seta *der* (stundum nevnt „formelt situativ“), og tað hevur tann danski Matteus-teksturinn eisini (*Og der fulgte ham meget Folk*), so kanska hevur

Sørensen hildið *har* svara betur til *der* á danskum.

Tvey dømir aftrat um at Sørensen broytir orðarað, skulu verða nevnd:

Sørensen: toim er upgjingje
oit Ljous 16
filgji ettur mear 19

Schrøter: tajmun er ait
Ljous upggingje
filgji mear ettur

Í tí fyrra døminum hevur Schrøter grundliðin (*ait Ljous*) á grundliðsplássinum, og eisini her flytur Sørensen tað longri aftur í setningin, aftur á ávirkisplássíð, so sum tann danski teksturin hevur: *dem er opgaaet et Lys*. Eisini í hinum døminum vrakar Sørensen orðaraðið hjá Schrøter og velur – sum tað danska – at hava fyrisetningina framman fyri stýringina.

Í staðin fyri orðingina *gengur ud* (t.e. *sagnorð + hjáorð*) hjá Schrøter setur Sørensen ta leysu samansetingina *udgangur*, sum samsvarar betur við *udgaar* í tí danska. Ein onnur smávegis broyting er tað at Sørensen broytir ta finittu høvuðs-umsøgnina *fedlur* til samansetta umsøgn: *vil fadla*, eisini her í samsvari við tað danska *vil falde*.

Taka vit samanum, síggja vit at Sørensen so at siga uttan undantak broytir orðaraðið so tað er í betri samsvari við tann danska tekstin.

Orðaval og orðalag

Ein samanbering av tekstunum báðum vísir at Sørensen tilvitað skiftir summi orð hjá Schrøter út við onnur orð. Viðhvørt velur hann at seta eitt heilt annað orð, viðhvørt ein annan form av sama orði. Vit síggja

eisini at tað hevur nakað at siga hvat stendur í tí danska tekstinum (ið jú stóð prentaður sum parallell-tekstur hjá Schrøter). Tí ofta velur Sørensen eitt orð, ein orðform ella eitt orðalag ið liggur nærri tí danska. Men undantøk eru har sum Sørensen tykist at vera „føroyskari“ enn Schrøter. Serliga vísir hetta seg í fólkanøvnunum (sí Nøvn). Annars undraðist Møller á at Sørensen vrakaði orðið *hungraje* hjá Schrøter og setti *svongdist* í staðin (tann danski teksturin hevur *hungrede*), og somuleiðis at *fratti* varð broytt til *hoirdi* 12, tí hann roknaði øll fyri góð gomul orð, men hann kom til ta niðurstøðu at *hungraði* og *frætti* kanska hava verið minni brúkt norðanfyrri uttan kortini at hava verið heilt ókend (Sørensen brúkar annars *frattast* í 24) (Matras, 1973: 56). Niðurstøðan hjá Møller man tó vera ivasom.

Vit skulu seta upp eitt yvirtilt yvir frávik hjá Sørensen í mun til Schrøter og í tí sambandi eisini vísa hvat stendur í tí danska tekstinum. Dømini eru sett í teirri raðfylgju sum tey koma fyri í tekstinum (tá ið fleiri dømir eru um tað sama, standa tey har sum tað fyrst kemur fyri): sí tabell 1 á næstu síðu.

Tað er ikki lætt at siga hví Sørensen broytir „so er skrivað“ til „tað er skrivað“ (4, 6, 10). Tann danski teksturin hevur „der er skrevet“, og møguliga hevur hann hildið *tað* samsvara betur við *der*.

Fremst av øllum bitur ein merki í at Sørensen setur orð inn ið líkjast meira tí tilsvarendi í tí danska tekstinum: *aa* 6, *alloina* (*alloine*) 4, *eáðskjilliun* 24, *forloud* 11, 13, *fuldkomast* 14, *Fængsul* 13, *Grandsir* 13, *helbrijaje* 24, *hoirdi* 12, *kasta* 6, *lengs* (*vi*) 15, *migje* 25, *udgangur* 4, *uiblant* 23, *Verdins* 8, *Ørkjina* 1.

Nøvn

Tá ið tað kemur til fólkanøvn, leggja vit til merkis at Sørensen velur føroyskar navnaformar (*Andras*, *Jaakub*, *Jouanis*, *Peâdur*) har sum Schrøter leggur seg nærri upp at teirri útlendsku fyrmyndini (*Andreas*, *Jacobus*, *Jouhannis*, *Petrus*). Báðir brúka *Suimin*. Meðan Schrøter brúkar formin *Jesus*, velur Sørensen *Jesus*, ið er kendur úr talumáli, ikki bara norðanfyrri. Møller nevnr eisini at formurin við *ø* er vanligur hjá teirri dansku almúguni, og hann ger ta (ivasomu) niðurstøðu at hann í Føroyum er ein norðanformur (Matras, 1973: 57). Eitt sindur óvæntað brúkar Sørensen formin *Saatin* (Schr.: *Satan*, í hdr. *Sathan*).

Um tey bíbilsku staðarnøvnini er ikki so nógv at siga, annað enn at tey yvirhøvar fylgja teimum dansku formunum. Onkur smávegis munur kann vera, sumt kanska bara stavsetingarmunur. Schrøter brúkti formin *Galilaia/Galilaja*, Sørensen skrivur *Galilæia*. Schrøter skrivur *Nazareth*, Sørensen *Naazareth*, t.e. við *aa*, skrivað eins og <á> í norðuroyamáli. Schrøter nevnr *haila Syria* (í hvnf.), sum vísir at hann uppfatar *Syria* sum hvørkikynsorð. Sørensen broytir til *adla Syria*, har sum *adla* er kvennkyn (í tí danska: *al*), men hann broytir ikki *Syria* til *Syriu*. Schrøter brúkar áarnavnið *Jordan* í bundnum formi: *Jordanin*. Tað kemur fyri tvær ferðir í tekstinum (15, 25), í tí fyrra forinum (15) tekur Sørensen tann bundna formin upp eftir Schrøter, men í tí seinra (25) broytir hann til óbundnan form.

„Dialektin“ hjá Sørensen?

Sørensen hevði lovað Møller eina umseting

Tabell 1

Sørensen:	Danskt:	Schrøter:
Jøsus 1	Jesus	Jesus
Ørkjina 1	Ørken	Ojina
á <at> 1, 17	at	á
taa-ui 2, 12	der	taa-ui
taa-ui 18	der	sum
taaje 21	der	sum
svongdist 2	hungrede	hungraje
eát <at> 3, 6, 12, 14, 17, 21	at	á (á 17)
alloine 4	alene	beara
udgangur 4	udgaar	gengur úd
heilija 5	hellige	hellia
Tindingjin eáv Templinun 5	Tindingen af Templet	Tindin aa Templinun
kasta (boðsh.) 6	kast	sturta
teà ér skriva 4, 6, 7, 10	der er skrevet	só ér skriva
aa (Stoin) 6	paa (Steen)	moudi (Staini)
Verdins 8	Verdens	Versins
vil fadla 9	vil falde	fedlur
forloud 11, 13	forlod	flutti
hoirdi 12	hørte	fratti
Jouanis 12, 21	Johannes	Jouhannis
Fængsul 12	Fængsel	Fongsil
Grandsir 13	Grænsel	Grannaleå
skulde 14	skulde	skjildi
fuldkomast 14	fuldkommes	genga úd
sum (afturb. subj.) 14	som	ui
vi 14 (teåla vi Prophetanun)	ved	eav
lengs vi Sjounun 15	langs Søen	fram vi Sjounun
vi tan ... Sjegvin 18	ved den ... Sø	fram vi tui ... Sjounun
(tvoir) Brøvur 18, 21	Brødre	(tveir) Badjar
boidje hansara 18, 21	hans Broder	Badja hansara
Peådur 18	Petrus	Petrus
Andras 18	Andreas	Andreas
Jaakub 21	Jacobus	Jacobus
Ruigjits Evangjillum 23	Rigets Evangelium	Evangelium um Ruigje
uiblant Følkje 23	iblandt Folket	kjaa Folkjinun
adla Syria 24	al Syria	haila Syria
eådskjillium 24	adskillige	imistun
helbrijaje 24	helbredede	giørði ... hailbrji
heår 25 (forml. grundl.)	der	tea
migje Følk 25	meget Folk	Mongd eav Følkje

í „Nordingernes Dialect“ ella, sum Møller skrivur, „i den nordlige færøiske Mundart“.

Hetta at føroyskt fellur sundur í tvinn-

anda høvuðsmálførir, var ikki óvanlig fatan. Sum eg nevndi fyrst í hesi grein, hevði Schrøter í handritinum til Matteus-

týðingina skrivað eitt formæli til danskar lesarar. Har sigur hann at hann „anseer det Færøiske Sprog at bestaae af 2de Hoved Dialecter, hvilke Indbyggerne selv adskille ved Benævnelsen af *Noran Maali* og *Sunnan Maali*.“ Schrøter heldur norðanmálið vera fornari, t.e. standa forn-málinum nærri enn sunnanmálið ger (orðarætt sigur hann: „Af disse er *Noran Maali* mærkeligen liigere med det ældste Islandske saavel i Sprogets Organisation, som formodentlig ogsaa i Udtale“). Tað ið eyðkennir norðanmálið, sigur hann, er at tað skilur ímillum *vjid* (<vit>) sum persónsfornavn í tvítali og *Veår* (<vær>) í fleirtali, at tað hefur persónsbending í fleirtali av sagnorðum, og at summi orð hava øðrvisi úttalu enn í øðrum dialektum, eitt nú at *faaa* og *slaaa* (t.e. *fáa*, *sláa*) úttalast sum *fāa*, *slāa* (í handritinum standa prikkarnir mest sum oman fyri hvør sítt *a* – og í hesum liggur helst tað at sjálvljóðið í rótstavilsinum er [a:], t.e. [fa:a], og ikki [:]. Eisini nevnir hann at í sunnanmáli verður sagt *til tes* og í norðanmáli *til teá* (tað er ógreitt hvat liggur í hesum). Vit kunnu undrast á at hann ikki nevnir *oi*-framburð av *ei*, ið annars skuldi verið ein tann mest ásyniligi munurin.⁴ Norðanmálið, sigur hann, finst í sínum reinasta formi „paa den nordostlige Deel af Stromøen (sic), og af Osterøen samt endeel af Norderøerne.“ Hvat Schrøter meinar við „endeel af Norderøerne“, er ilt at siga. Men tað tykist nøkulunda greitt at norðanmál í hansara hugaheimi umfatar málið í økinum norðan fyri Suðurstreymoy, t.e. í Norðurstreymoy, Eysturoy og Norðuroyggjum. Nú er tað ikki vist at vitanin hjá Schrøter um útbreiðsluna hjá

teimum ymsu bygdamálsdrøgunum hefur verið so fullkomin, men í tí hann sigur, liggur sjálvsagt kortini at norðan- eins lítið og sunnanmál er nakað eintýtt hugtak. Málformurin hjá Schrøter er ikki eitt ávíst bygdamál. Hann kann helst best lýsast sum miðføroyskt við íblandi av suðuroyarmáli, men hann roynir eftir førimuni at skilja ímillum *i* og *u* í endingum, nakað sum hvørki suðurstreymoyar- ella suðuroyarmál ger. Vit kunnu kortini ikkiuttan nakað ganga út frá at formar sum koma fyri í tí prentaða tekstinum hjá Schrøter, veruliga eru frá Schrøter, tí rættlesarin (sum var H. C. Lyngbye) hefur rættað í prenthandritinum og roynt at gjørt stavsetingina meira einsháttaða (sí „Efterskrift af Correcteuren“ í Matras, 1973a: 22-28). Ein samanburður millum handrit og prent av 4. kapitli vísir kortini ongan mun hvat ið endingum viðvíkir.

Sum vit hava nevnt, so er „umsetingin“ hjá Sørensen ikki nøkur verulig nýggj umseting. Sørensen skrivar Schrøter av og heldur fast við sumt í málformi hansara. Endingasjálvljóðini eru í hovuðsheitum tey somu sum í tí prentaða tekstinum hjá Schrøter, ið sum nevnt roynir at skilja millum *i/e* og *u*. Tí er málformur hansara ikki tað vit kunnu kalla norðuroyamál í trongari merking (t.e. málið í Norðuroyggjum). Tað kann tykjast sum at báðir skrivarar halda samanfall av *i* og *u* vera eitt málsligt lýti, at tað onkursvegna er stigmatiserað í teirra eygum. Eisini tvíljóðið *eá* vísir burtur frá norðuroyamáli í trongari merking. Men hann heldur fast við lokljóðsviknanina sum teksturin hjá Schrøter hevði, og sum málið í Norðuroyggjum hefur, men ikki málið í Eysturoynni og Norðurstreymoy.

Síggja vit burtur frá lokljóðsviknanini, avspeglar málið hjá Sørensen helst líka nógv eysturoyar- og norðurstreymoyarmál sum tað avspeglar norðuroyamál.

Tey mest eyðsýndu norðanmálsdrøgin hjá Sørensen munnu vera at hann setur *oi* fyri *ai* hjá Schrøter, og so fleirtalsformurin *fiskara*. Eisini úttalan av stuttum *ó* sum /*ø*/ í staðin fyri /*o*/ (ella /*ou*/) hjá Schrøter er eitt norðanmálsdrag, sum hevur útbreiðlu um alt landið norðan fyri Skopunarfjørð (burtursætt frá Nólsoy).

Annars er tann størsta broytingin hjá Sørensen tann at hann gevur tekstinum eitt danskari dæmi, serliga viðvíkjandi orðavali og orðalag. Eitt undantak sæst í fólkannvunum, har sum Sørensen heldur seg til meira føroyskar navnaformar. Eisini tað at hann skrivar *Jesus* í staðin fyri *Jesus*, kann vera eitt dømi um at hann roynir at velja formar ið liggja nærri gerandismálinum.

Á sama hátt sum Schrøter tykist Sørensen at rokna við tveimum høvuðsmálførum, men hann sigur einki beinleiðis um hvør munurin er ella hvar hann heldur markið ganga. Hann tosar bara heldur óneyvt um „Nordringernes Dialect“ í mótsetning til málið hjá Schrøter. Tað kann væl vera at hann í hugtakið „Nordringernes Dialect“ leggur nakað tað saman sum Schrøter leggur í hugtakið „norðanmál“. Men eins lítið og umsetingin hjá Schrøter er umboð fyri nakra eintýdda suðurføroyska dialekt, eins lítið umboðar teksturin hjá Sørensen nakað eintýtt norðanmál. Í summum fylgir hann norðuroyamáli í trongari merking (málinum í Norðuroyggjum), í øðrum fylgir hann heldur onkrum ið kann kallast norðanmál í breiðum týðningi.

Hvussu væl Sørensen hevur dugað før-

oyskt, veit eg ikki (hann hevði búð í Føroyum í eini átta ár), men tey mongu dømini um skeivar bendingarformar falla í eyguni. Teir hava ikki verið norðanmál, og teir undra ein somikið meira sum hann má hava sætt teir (oftast) rættaru formarnar hjá Schrøter og kundi tí bara tikið teir haðani. Ein kann ikki lata vera við at spyrja seg sjálfvan um hansara royndir at laga sín tekst at tí danska tekstinum í orðalag, eisini umfatar eina roynd at gera bendingina einfaldari.

Sætt úr eftirtíðarljósi er tað áhugavert at í samtíðini tykjast fólk at hava hildið Schrøter verið ov fornan. Hann sigur sjálfur í brævi til Jens Davidsen í 1828: „Jeg har af de fleeste her faaet last for Mathæus, fordi den er i et ældre Sprog end nu almindelig tales, og jeg tilstaaer det er ikke usandt, men just de som bruge det nyere Sprog have allerede saa meget beblandet samme med halvdansk, at det næsten er ingen af Deelene meere“ (Jacobsen, 1932: 11).

Heldur ikki Sørensen og tey fólk sum hann hevði til at lesa upp úr bókini og at lurta, vóru nøgd við tekstin hjá Schrøter. Eitt var at hann var á føroyskum, men „Endelig vilde de ogsaa kritisere enkelte Ord iblandt som ikke almindelig forstaaelige“ (Matras, 1973a: 13). Tað er ikki óhugsandi at Sørensen hevur hildið málið hjá Schrøter verið ov fornt, og at hann hevur roynt at lagt sín málform nærri upp at talumálinum, fult so nógv sum at hann hevur lagað hann til norðanmál. Tí kundu útlendingar sum Møller o.a. fáa ta fatan at norðanmál hevði verið fyri størri donskum árinum enn sunnanmál. Vansin er at vit vita lítið um hvussu talumálið ítøkiliga hevur verið. Vit

fáa bara javnan at vita at tað hefur verið nógv blandað við danskt.

Í greinini hava vit serliga havt eyguni eftir hvat teir báðir tekstirnir kunnu siga um málføramun í føroyskum. Men hesir báðir tekstirnir eru meira enn tað. Teir eru millum fyrstu royndir at skapa føroyskan prosatekst. Her var Schrøter undangongumaður. Sørensen velur eina málsliga leið ið liggur nærri donskum. Men tað kann eisini hugsast at hann hefur viljað valt ein málform ið hefur ligið nærri talumálinum.⁵

Uppískoyti: Viðmerkingarnar hjá Møller

Í grein síni ber Møller báðar umsetingarnar saman, og hann heldur seg síggja at „den nordlige Mundart nærmer sig baade i Ordformer og Construction, ja tildeels endog i Ordene selv, mere det danske Sprog, medens den sydlige Dialekt har bevaret mere af det Islandske, d. e. Nordens gamle Sprog“ (Matras, 1973: 54). Hann tekur her til orðini hjá Rasmusi Rask, sum sigur at broytingar sum eru farnar fram í „Udtale, Ord og Grammatik“ hava gjørt at føroyskt er blivið „plattere og har nærmet sig Dansken betydeligt“, og hansara niðurstøða er tí, at hesi orðini hjá Rask um føroyskt yvirhøvdur hóska serliga til „den nordlige Mundart.“ Hann spyr seg sjálvan hvussu tað kann bera til at danskt árin hefur verið størri norðanfyri enn sunnanfyri, men sær seg ikki fóran fyri at svara hesum spurningi. Vit síggja eisini at tað ikki er í samsvari við tað sum Schrøter segði í formæli sínum, sum Møller jú kendi. Tá ið Schrøter hefur hildið norðanmál verið fornari enn sunnanmál, man hann

helst hava fest seg við sovrðið sum persónsfornevni, sagnorðabendingina og úttaluna av *á*, sum jú eisini er tað hann nevnr beinleiðis.

Tað sæst av viðmerkingunum at Møller lítlan og ongan kunnleika hefur til føroyskt, annað enn tað hann sluttar sær til út frá tekstunum hjá Schrøter og Sørensen. Hansara kunnleiki til forn málið er heldur einki at reypa av, tí hann heldur „norðanformarnar“ „Hoidninganir“ (v. 15) og „til hansara“ (v. 24) vera teir fornaru. So út frá teimum fortreytum ið nevndar eru frammanfyri, er einki lógið í at hann kemur til ta niðurstøðu at norðanmálið líkist meira donskum enn sunnanmálið ger.

Bókmentir:

- Barnes, M. 1978. Grammatical instability in Faroese ballads and written Faroese. *Tradisjon og samfunn. Festschrift til Olav Bø*. Universitetsforlaget. Oslo: 209-235.
- Barnes, M. 2002. Head + modifier or modifier + head? Word-order in Faroese possessive adjective constructions. *Eivindarmál. Heiðursrit til Eivind Weyhe á seksti ára degi hansara 25. april 2002*. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn: 59-66.
- Cramer, J., et al. 1996. *699 varme termer. Leksikon til sprogkundskab*. Aarhus Universitetsforlag. Århus.
- Diderichsen, P. 1962. *Elementær Dansk Grammatik*. 3. udgave. København.
- FO = *Føroysk orðabók*. Føroya Fróðskaparfelag. Tórshavn 1998.
- Hagström, B. 1967. *Ändelsevokalerna i färöiskan. En fonetisk-fonologisk studie*. Stockholm.
- Hammershaimb, V.U. 1854. *Færøisk Sproglære*. Kjøbenhavn.

- Hammershaimb, V.U. 1891. *Færøsk Anthologi* I-II. København.
- Heycock, C., Sorace, A, og Hansen, Z. 2010. V-to-I and V2 in subordinate clauses: an investigation of Faroese in relation to Icelandic and Danish. *Journal of Comparative Germanic Linguistics*.
- Jacobsen, M.A. 1932. Rafns Føroyingasøga. *Varðin* 12: 1-22.
- Króki, J. í. 1968. *Sandoyarbók* I. Tórshavn.
- Landt, J. 1800. *Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne*. Kiøbenhavn.
- Lie, S. 1991. *Innføring i norsk syntaks*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Lyngbye, H.C. 1822. *Færøiske Qvæder*. Randers.
- Matras, Chr. 1936. Tá ið Schrøter ætlaði at týða nýggja testamenti. *Varðin* 16: 181-187.
- Matras, Chr. 1939. *Svabos færøske Visehaandskrifter*. København.
- Matras, Chr. 1951. Det færøske skriftsprog af 1846. *Scripta Islandica*: 5-23.
- Matras, Chr. 1973a. *Evangelium sankta Matteusar* II. Bókagarður. Tórshavn.
- Matras, Chr. 1973b. Johan Henrich Schrøter. *Nøkur mentafólk*. Tórshavn: 60-66.
- Nolsøe, J. Óprentað føroysk mállæra í AM 972 4to (í Árnasavni í Keypmannahavn).
- Norsk ordbok*. Det norske Samlaget. Oslo 1978.
- Ny kgl. Samling 37, 4to. *Sankta Matthaussa Evangelium* (handrit).
- Petersen, Erik. 1935. *De færøske Dialekter i Nutiden*. Óprentað høvuðsritgerð.
- Petersen, H.P. 2009. Føroyskt-danskt málamót. *Varðin* 76: 7-42.
- Sandøy, H. 2001. Færøysk i vestnordisk språkhistorie. Braunmüller, K. og Jacobsen, J. í Lon (eds): *Moderne lingvistiske teorier og færøsk*. Nordisk Språkråds skrifter. Oslo: 125-154.
- Skårup, P. 1964. *Rasmus Rask og færøsk*. Færoensia VI. København.
- Weyhe, E. 1991. Nøkur orð um bendingarmun í føroyskum málførum. *Málting* 1: 16-22.
- Weyhe, E. 1996. Genitiven i færøske grammatikker – et problembarn. *Studier i talesprogsvariation og sprogkontakt. Til Inger Ejskjær på halvferdsårsdagen den 20. maj 1996*. København: 309-320.
- Weyhe, E. 1997a. John Milton på færøsk dialekt. *Nordiska dialektstudier. Föredrag vid Femte nordiska dialektologkonferensen Sigtuna 17 – 21 augusti 1994*. Stockholm: 313-323.
- Weyhe, E. 1997b. Ljødfrøðilig viðmerking til eitt jólabræv. *Málting* 3: 26-27.

Notur

- 1 Av tí varðveitta handritinum til Matteus-týðingina (Ny kgl. Samling 37, 4to) eru bara kap. 1-5 við Schrøtersa egnu hond. Hitt finst bara í reinskrikt hjá Lyngbye (Matras, 1973: 17).
- 2 Gamalt tøkuroð. Norr. *fangelsi*, tilagað eftir miðlágtýskum *veng(e)nisse, fangnisse* (sí Norsk ordbok: *fengsel*). Tann føroyski formurin við *fong-* sær út til at fylgja ljóðbroytingina *eng > eing > ong* (í t.d. *ong* og *drongur*). Somu tillaging síggja vit í orðum sum *longsul, stongsul*.
- 3 Heimildirnar benda á at henda bending hevur havt størri útbreiðslu fyrr (Weyhe, 1991).
- 4 Sbr. Erik Petersen (1935): „Færingar skelner i Almindelighed mellem to Hovedmaal: „Norðan-“ og „Sunnanmál“. Det er sikkert ogsaa den naturligste Inddeling. Den vigtigste Faktor til Bestemmelse af Grænserne er diftingen ei.”
- 5 Eg takki javnlíkametara fyri góðar og viðkomandi viðmerkingar, sum hava bøtt munandi um greinina.